

היבטים לשוניים בפרשת חקת עו

דקדוקי קריאה בפרשה בהפטרה ובראשון של בלק

יט ב וַיִּקְחֵנוּ: וא"ו בשווא נע. אֵלֶיךָ פָּרָה: הפ"א רפויה
יט ז וְכַבֵּס: הבי"ת בסגול ולא בצירי, וכן בפסוק י. וְאַחַר יָבֹא אֶל-הַמִּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבת
וְאַחַר
יט יב הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר: יש לעמוד מעט אחר קריאת
הַשְּׁבִיעִי להדגיש את העובדה כי ההפסק העיקרי בתיבה זו ולא בתיבת התביר, אחרת מתקבלת משמעות
שאינה נכונה. וכן הדבר גם בחצי השני של הפסוק: הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
- יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - לֹא יִטְהַר
יט יד בְּאֵהָל: הבי"ת בשווא, אך בהמשך הפסוק בְּאֵהָל מיודע, הבי"ת בקמץ
יט טז בַּחֲלֹל-חֶרֶב: געיה בבי"ת הראשונה
יט יח הָיוּ-שָׁם: געיה בה"א. בַּעֲצָם הבית פתוחה¹ בַּחֲלֹל: העמדה קלה בבי"ת לציין מיודע
כ א כָּל-הָעֵדָה: הטעמה כפולה על תיבה אחת
כ ב וְלֹא-הָיָה מִיָּם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
כ ד וְלִמָּה: במלרע ומ"ם רפויה, וכן הדבר גם בפסוק הבא
כ ה הָרַע: רי"ש קמוצה
כ ח וְהִשְׁקִיתָ: במלרע
כ יג אֲשֶׁר-רָבּוּ: במלרע, יש להיזהר לא להבליע רי"ש אחת לתוך השנייה
כ יד מִצִּאֲחֹנּוֹ: הטעמה באל"ף הקמוצה, לכן הת"ו שלאחריה בשווא נח²
כ יז נַעֲבֹרָה-נָא: העי"ן בשווא נח. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נִלְדָּה: כך ההטעמה על פי רוב הדפוסים
כ יט בַּמִּסְלָה: געיה בבי"ת והמ"ם בשווא נע ללא דגש
כא א וַיִּלְחֶם: במלעיל, כן הדבר בהמשך בפסוק כג
כא ד לְסִבָּב: הבי"ת הראשונה רפה, כן הדבר לפי בן אשר בכתר ארם צובה ולנינגרד
כא ה בְּאַלְקִים: האל"ף אינה נשמעת. קִצָּה: הטעם בקו"ף מלעיל³
כא ו וַיִּשְׁלַח: השי"ן בפתח ולא בשווא. מִיִּשְׂרָאֵל: המ"ם בחירק חסר וכך גם היר"ד הדגושה שלאחריה
כא ז וַיָּסֶר: במלרע, הוא"ו בשווא נע
כא יא מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא יישמע שהה"א שבראש התיבה השנייה
תשתייך לסוף התיבה הקודמת
כא יג וַיַּחֲנוּ: בטעם רביע, לא בגרשיים⁴
כא יד יֵאמָר: המ"ם בפתח
כא טו לְשִׁבְתָּ: הלמ"ד בשווא, לא בקמץ

¹ אופייני לה"א הידיעה לפני עי"ן (אע"פ שלפי הכלל צריך להיות כאן קמץ).

² למרות שזהו שווא שלאחר תנועה גדולה וכבר דנו בכך בעבר

³ המטעים בצד"י עובר לזמן בינוני (הווה).

⁴ עיין "כא"צ והנוסח" 52 עמ'....

כא יח שָׁרִים: שִׁי"ן שמאלית

כא כ וְנִשְׁקָפָה: במלעיל

כא כב אֶעֱבְרָה: העי"ן בשווא נח

כא כג יִהְיֶה: היר"ד מוטעמת וקמוצה בקמץ רחב, והה"א בשווא נח

כא ל וְנָשִׁים: הנר"ן בפתח. מִידְבָּא: הדל"ת בשווא נע

כא לב אֶת-יַעֲזָר: העי"ן בשווא נח

כא לב וַיֹּרֶשׁ אֶת-הָאֱמֶרִי אֲשֶׁר-שָׁם: הטפחא בתיבת וַיֹּרֶשׁ⁵

הפטר חקת שופטים יא:

ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד

ח וְהִלַכְתָּ.... וְנִלַחַמְתָּ: מלרע

ז בָּאתָם: במלרע. עָתָה: מלעיל, בפסוק הבא עָתָה מלרע

ט לְהִלָּחֵם: הטעם בחי"ת והיא בצירי בניגוד לפסוק כז

יג בַּעֲלוֹתָו: העמדה קלה בב"ת למנוע הבלעת העי"ן החטופה

טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת כִּי

יז אֶל-מֶלֶךְ אֱדוֹם | לֹאמַר: פסק בין תיבות אֱדוֹם ובין לֹאמַר. אֶעֱבְרָה-נָא: העי"ן בשווא נח

יח וַיָּסֹב: הסמ"ך בקמץ קטן

כא ה' אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל: יש לשים לב לקושי המתעורר בקריאת תיבות אלו וטעמיהן

כז לְהִלָּחֵם בִּי: טעם נסוג אחור ללמ"ד וכן הדבר בהמשך בפסוק לב

ראשון של בלק במדבר כב:

ד אֵת יֵרֶק הַשָּׂדֶה: טעם טפחא בתיבת אֵת

ה פְּתוּרָה: הטעם מימין לפ"א, ההטעמה בתי"ו, במלעיל

ו וְעָתָה: הקורא את העי"ן כמו אל"ף משנה את משמעות הכתוב. אֶרֶה-לִּי: העמדה קלה באל"ף.

וַאֲגַרְשֶׁנּוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף

יא קָבָה-לִּי: העמדה קלה בקו"ף

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעָם: יש לשים לב לטעמים בפסוק זה, רבים הקוראים המתבלבלים וקוראים מרכא-טפחא כבר בתחילתו. הדבר נובע מכך שהאתנח⁶ קוטע את דברי הבורא אל בלעם באמצע ומחלק את

הדיבור לשניים: לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת-הָעָם

יט ב וַיִּקְחֵנוּ אֵלֵינוּ פָּרָה אֲדָמָה תרגום רב סעדיה גאון **אדמה. "צפרא" ¹**. הערה 1

הערה זו היא של המתרגם הרב יוסף קאפח ז"ל.

1 צהוב חום כעין חלמון ביצה כהה שהוא הצבע והגון הטבעי של רוב הפרות, והצווי הוא שתהא כולה מגוז אחד ללא תערובת. אבל אדומה ממש כדם הרי זה דבר שאינו

⁵ בניגוד לתורה קדומה הסובר כי טעם זה יבוא על תיבת 'האמרי'

⁶ הוסבר כמה פעמים שהפתיחה של הפסוק היא לפני האתנח. והאתנח חוצה את החלק העיקרי של הפסוק כלומר את דברי ה' אל בלעם.

במציאות ואם ימצא אינו אלא פלא עצום ולא יתכן שיצטוו על דבר שאינו טבעי. וכן תרגם באיוב טז חמרמרו "אצפר" שזה מראה הפנים כשמאדימים מרוב בכי, גון זה המוגדר בעברית "אדום" הרי בערבית אינו בכלל "אחמר" אלא בכלל "אצפר". ותועי לבב לא ידעו זאת, ולעזו שרבנו הושפע מזרים. וכתב ראב"ע: אמר הגאון כי מי גדה כמו הדבש שיזיק לבעל המרה האדומה ויועיל לבעל הלחה.

גם בתאג' עם פירוש (תפסיר) רס"ג ולידו הפירוש נזה שלום כתב בדומה לזה: **כמראה הזהב או הכרכום שנקרא בערבי אצפר. דאילו אדומה ממש כמראה תולעת השני אין זה במציאות.**

בספר שערי אהרן מביא את דברי הר"י קאפח ז"ל בשם 'חכם אחד' ואפשר להמליץ על זה את דברי התלמוד בבלי הוריות יד א מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים?⁷

הדברים האמורים כאן מנוגדים למוסכם אצלנו שפרה אדומה אינה מצויה כלל, בגלל הצבע ולא רק בגלל האחידות.

נתבונן במקרא באיוב טז פגני חמרמרה חמרמרו מציג כי ובמפרשים המוכרים לנו. רש"י: נקמטו, כמו 'נחמרו בני מיעיה' כלשון משנה (חולין נז, ב); וכן "מעני חמרמרו (איכה א, כ)". רבנו תם: נתכוצו.

רלב"ג: נמלאו חמר ולכלוך.

ר' משה קמחי: מן "בחמר ובליגנים (שמות א, יד)"; ויש אומרים: התאדמו, מלשון ערבי 'חמר'. והמלה מבניין 'פיעל'.

ראב"ע: בלשון קדר התאדמו ברוב החום או הוא מן יחמו יחמרו מימיו (תהלים מו, ד); כיון שהוזכרה כאן המלה הערבית **צפרא** נביא קטע ממאמר על פרשת השבוע של ידידנו משה אוסי נר"ו.

משפחת ספרא – אנשי ספר או עוסקים בזהב?

המילים 'צהוב' ו'זהב' - דומות: ההגיים צ/ז עשויים להתחלף בהיותם הגויים מבין השניים. הזהב נקרא כך על שם צבעו הצהוב. ולכאן שייכת גם משפחת ספרא המפורסמת – את שמם קיבלו מעיסוקם בזהב. בערבית '**צפרא**' פירושה 'צהובה', וכשדיברו בני המשפחה ביניהם בסוד על עסקי הזהב אמרו: ביע **אלצפרא**=מכור את הצהובה, יעני את הזהב. המילה **צפרא**, בחילופי צ/ז, נתנה לתבלין הצהוב את שמו – זפראן/זעפראן. זוג נוסף שמתחלפים בו ההגיים צ ו-ז הוא צוהר/זוהר. הצוהר נקרא כך על שום שדרכו חודר הזוהר, אור השמש. ומכאן המילה צהריים – המציינת את השעה שבה זוהר קרני השמש בשיאו. זוג נוסף הוא השורשים עלץ ו-עלז. יש פסוק אחד המופיע בתנ"ך פעמיים בשינוי קל: בתהלים צ"ו יב כתוב - "יעלז שדי וכל-אשר-בו", ובדברי הימים (א טז לב): "יעלז השדה וכל-אשר-בו" – עליזות לצד עליצות. זהוב וצהוב – שתי מילים ממשפחה אחת. אם כן, משפחת ספרא התעשרה לא מספרים אלא מהזהב הצהוב-ה**צפרא**.

אולי מן העניין לציין קטע מתלמוד בבלי בכורות ו א

פרה שילדה מין חמור, וחמור שילדה מין סוס – פטורה מן הבכורה, אם יש בו מקצת סימנין – חייבת בבכורה. מאי לאו – אתרוייהו [גם הפרה וגם האתון⁸ שילדו מין אחר]? לא, אפרה שילדה מין חמור; אבל חמור שילדה מין סוס למאי קתני לה – לפטורא? פשיטא! השתא ומה פרה שילדה מין חמור, דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה נינהו [גם עגל זכר וגם חמור זכר בכורים יש להם קדושת בכורה, אבל לא לסוס], אמרת אם יש בו מקצת סימנין – אין, ואי לא – לא, חמור שילדה מין סוס מיבעיא? איצטריך, ס"ד: התם הוא דיש לה קרנים והא אין לה קרנים, הא פרסותיה סדוקות והא פרסותיה קלוטות,

⁷ למי שאינו מבין, מצד אחד אי אפשר להתעלם מהתרגום המעולה של הרב קאפח ז"ל לפירוש המשניות לרמב"ם. מצד שני יש הסתייגות ממנו מסיבות מסוימות וד"ל.

⁸ בלשון חכמים לא משתמשים במלה אתון, אלא בחמור או חמורה (חמורה לא קיים בלשון המקרא, כי חמור אינו בהכרח זכר).

אבל הכא - דאידי ואידי [חמור 1010] אין לה קרנים, אידי ואידי פרסותיה קלוטות, אימא חמור אדום בעלמא הוא! קמשמע לן.

רש"י שם: סתם סוסים אלומים הן. רש"י אינו מתכוון לצבע אדום כדם, אלא כנראה לצבע חום כהה.

יש לציין למשנה ו בפרק שני במסכת נדה: חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרבן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג.

ובמשנה זו: איזהו אדום כדם המכה.

ובתלמוד בבלי יט א אמר רבי אבהו: דאמר קרא ויִרְאוּ מוֹאָב.. [מִנְגִּד] אֶת הַמַּיִם אֲדָמִים כְּדָם (מלכים ב, ג, כב) למימרא דדם אדום הוא.

כלומר באותה משנה 'אדום' הוא כצבע הדם, אבל לא בכל מקום אחר.

זכריה א ח רִאֲתִי | הַלִּילָה וְהִנֵּה-אִישׁ רֹכֵב עַל-סוֹס אֲדָם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדָסִים אֲשֶׁר בְּמַצְלָה וְאַחֲרָיו סוֹסִים אֲדָמִים שָׂרָקִים וּלְבָנִים: כֹּאן רֹאב"ע מפרש כמו הדם.

זכריה ו ב בְּמִרְכָּבָה הָרֹאשֶׁנָּה סוֹסִים אֲדָמִים וּבְמִרְכָּבָה הַשְּׁנִית סוֹסִים שְׁחֹרִים:

חנן צוהר התבה חקת עו: וְאָסַף... אֶת אֶפֶר הַפָּרָה... וְלָקַח... מֵעֶפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאֹת - אֶפֶר או עֶפֶר?

השבת נקרא ב"ה בפרשת 'חקת', הפותחת בפסוק "זאת חקת התורה אשר ענה ה' לאמר". למקרא המילים "חקת התורה" בהא הידיעה, אנו כמו נדרכים לשמוע את "החוקה של התורה", ומה אנו מגלים, את המצווה להכין אֶפֶר פָּרָה אֲדָמָה, אֶפֶר החיוני כדי לטהר טמא מת. טעמי מצוה זו ודרך פעולתה לא נועדו להבנה, וממילא אינן ניתנות להסבר, כפי שמעידה התורה, בקראה למצוה זו 'חוקה'. המילים חוק ו-חוקה, להבדיל ממשפטים ומעדות, מייצגים בתורה, מספר מצומצם של מצוות, שיש בהן "הגיון אלוקי" הנעלה מהבנתנו. אפילו שלמה המלך החכם באדם, בהתייחסו למצוה זו מודה ועוזב: "אִמְרָתִי אֶחָכְמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי (קהלת ז, כג)". עם זאת, ברור לנו שהתורה מחכימה, "עדות ה' נִאֲמָנָה מִחֻקִּימַת פִּתִּי (תהלים יט, ח)", ואפילו אותיותיה. לכן לא נעסוק הפעם בהבנת המצוה עצמה, ולא בטעמים העומדים מאחריה, אלא נשתדל להתייחס לצדדים שונים שבה, ולאור המאיר לנו גם מבעד להסתרה. אם נבחן את הציוויים העוסקים בהעלאת הקורבנות השונים, נגלה שכאשר התורה מצווה על הבאת קורבן מן הבקר או מן הצאן, מדובר תמיד בבהמה ממין זכר⁹. כאן אנו נתקלים לראשונה, ובעצם זו פעם יחידה, בה אמורים להעלות "קורבן" ממין נקבה. שאלה זו מועלית במדרש רבה "ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה?" ומשיב על כך רבי איבו במשל לבן של שפחה, שטינף פלטין (ארמון מהודר) של מלך. לתיקון המצב הורה המלך שתבוא אמו ותקנה את צואת בנה. על דרך המדרש, חטא העגל הוא שגרם לטינוף גדול בעם ישראל, ובתיקון שבדומה, יבוא אֶפֶר הַפָּרָה (האם) ויכפר על מעשה העגל (בנה).

זה המקום לשאול מדוע התיקון לחטא העגל מובא דווקא כאן, ומה הקשר שבינו ובין פעולת ההיטהרות מטומאת המת? למרות המשל שהובא לעיל, עדיין לא ברור מדוע ציוותה התורה לקחת פָּרָה דוקא ולא פֶּרֶ, שהרי ניתן היה לכאורה להביא פֶּר שיכפר על מעשה בנו? ועוד קשה להבין מדוע פותח בֶּאֱפֶר ומקנה בֶּעֶפֶר, בשלב ההכנה כתוב "וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה (במדבר יט, ט)", ואילו לקראת החיטוי "וְלָקַח לְטָמֵא מֵעֶפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאֹת (במדבר יט, יז)"? ומאפיין מוזר נוסף שניתן למצוא בפרשת פרה אדומה הוא תופעת ה"פרפור"-ים. על כל צעד ושעל אנו נתקלים בצמד האותיות פ' ו-ר', החל בפָּרָה, הנשרפת על פְּרִשָּׁה, בֶּאֱפֶר המתקבל ממנה וכלה במילה עֶפֶר, שכאילו החליף את אֶפֶר הַפָּרָה. ...

א"ה: דולג כאן קטע קבלי שאינו נוגע לפרשנות.

נסה להבין מה בין פֶּר ובין דינים, מבלי להיכנס להסברים הקבליים. אם נבחן את כל השורשים הפותחים בצמד האותיות פֶּר, נגלה שיש להם מכנה משותף מובהק, שעניינו חלוקה של עצם למספר חלקים. החל בהפְרָדָה בין מרכיבים שונים של קבוצה, המשך בפְרִיטָה

⁹ א"ה: יש לציין שקורבן חטאת הוא מנקבה, אבל הכוונה כאן לקרבנות ציבור.

של מטבע שערכה גבוה למטבעות בעלות ערך נמוך, **בפריסת** כיכר לחם לפרוסות, **בפירוק** של מכשיר למרכיביו, **בפריעת** השיער שהיה אסוף קודם לכן, **בפרימת** התפרים המחברים את חלקי הבגד, ובמיוחד בשורש הכפול **פ.ר.ר.**, שמשמעו חלוקה חוזרת ונשנית עד לסדר גודל **פירורים**. הדברים נכונים גם לגבי השורשים שלא הוזכרו, אלא שצרה היריעה מהכיל. המאפיין של הפעולות הנ"ל הוא לקיחה של מקור אחד, והפרדתו/חלוקתו למספר רכיבים, קטנים יותר. התוצאה היא החסרה מהמקור, וראיית הרכיבים הפרודים כאילו הם זרים זה לזה, למרות שמקורם אחד הוא. כך הדבר גם במידת הדין, שהצירוף פר מייצג אותה, שכמו מפרידה את הנבראים מבוראם, ומנסה להעלים מהם את עובדת היותם איברים של ישות אחת גדולה.

ומה לכל האמור לעיל ולפרה אדומה? כאשר הקב"ה ברא את האדם, נכוננו לו חיי נצח. הקב"ה אף הזהיר אותו מראש שלא לאכול מעץ הדעת, "כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (בראשית ב, יז). ומכיוון שחטא נגזרה עליו מיתה, "כִּי עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל עֹפֶר תָּשׁוּב" (בראשית ג, יט). מדובר בעצם בבחירתו הפרטית של אדם הראשון, במרכיב הנמוך שבו "עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה", לעומת המרכיב הגבוה והנצחי שבו, "וַיִּפָּח בָּאָפִיו נְשִׁמַּת חַיִּים" (בראשית ב, ז). אם נחלק את המילה **עֹפֶר** לשתיים במתכונת **ע-פר**, כמו מרמזת על שימוש בעין הגשמית, העיוורת כלפי האורות הרוחניים, בשל **פ"ר** הדינים המסתירים. גזירת המיתה אומנם בוטלה במתן תורה, עת זכו בני-ישראל לפי המדרש, לחירות ממלאך המוות. אך גם הפעם לפרק זמן קצר מאוד, עד ששבו וחטאו **בעגל**, חטא שגרם להם לשוב ולאבד את חיי הנצח. ומהו **העגל** אם לא **פר** בפוטנציה, שאת נזקו הגדול קשה לתאר. הוא "הצליח" להפריד את עם ישראל מאלוקיו, ולזא לפרק זמן קצר, גרם לשיבור הלוחות הראשונים ו"כמעט" נטל מאיתנו את הזכות לקבל את התורה. מזווית ראייה רוחנית, דומה היה עם ישראל באותו זמן למת, לגופה שהנשמה **פריחה** ממנה. ולא לחינם קרוי המת ביהדות, "אבי אבות הטומאה", כי טומאה היא העדר חיות. לכן גם הנוגע במת או אפילו נמצא עימו תחת קורת גג אחת, נטמא וטעון טהרה.

השורש **פ.ר.ה** המשמש בסיס למצוות **פרו ורבו**, שונה מהשורשים האחרים הפותחים באותיות **פר**. החיבור שבין איש לאשתו, להבדיל מה**פירוד**, מביא אף הוא לעולם תולדות חדשות. אך שלא כבשאר השורשים, בהם הניסיון לחבר מחדש את כל המרכיבים הפרודים, יכסה בקושי את המקור, פעולת ה**פרייה** לא זו בלבד שאינה מבטלת את קיום ההורים, אלא מספר צאצאיהם, אפילו הדור הראשון, יכול לעלות בהרבה על זוג ההורים. במצווה ניתן לראות גם כיצד הקב"ה כמו מקדים תרופה למכה. יש כאן אמצעי המאפשר לעמוד בגזירת המיתה, מבלי להביא כליה על האדם וממילא גם על העולם, כי רצון הבורא ברור, "לֹא תִחַו בְּרָאָה לְשֵׁבֶת יִצְרָה" (ישעיהו מה, יח). כלומר שהשורש **פ.ר.ה** מייצג את הרצון האלוקי להמשכיות החיים בעולם, רצון המתבטא במצוה הראשונה שניתנה לאנושות, "פרו ורבו" (בראשית א, כב). ולא רק השורש **פ.ר.ה** מייצג מגמה זו, אלא גם ה**פְּרָה** עצמה היא סמל לרצון האלוקי להמשכת החיות, כמרומז בדברי חז"ל (פסחים קיב א) "יותר ממה שהעגל רוצה לינק, ה**פְּרָה** רוצה להיניק". החלב שנוצר בגופה מתהליך המוגדר ע"י חז"ל כ"**דם** נעקר ונעשה **חלב**", מייצג את מידת החסד, של נתינה אמהית אוהבת, בלי חשבון, והנכונות שלה למסור את נפשה לטובת חיי העגל שלה.

יש כאן מעין סגירת מעגל. העפר המייצג את הצד הגשמי, מקבל חיות בהוספת הנשמה, והופך לאדם. המוות השייך למידת הדין, מעלים ומסתיר את נשמה, ומשאיר את הגופה שאמורה לשוב לעפר. בתוך הקבר עדיין נשארות העצמות, המייצגת את הצד הפנימי ביותר שבגשמי, את עצמותו של האדם. אנו רואים אצל אברהם אבינו שהוא מבטל את עצמו, באמרו "וְאֶנֶכִּי עֹפֶר וְאֶפֶר" (בראשית יח, כז), שללא הנשמה האלוקית, וחסדי ה' הוא חסר כל ערך.

שאלמלא הצילו הקב"ה מכבשנו של נמרוד, לא היה נותר ממנו כי אם **אָפֶר**...

התורה מצווה לקחת **פְּרִיָּה אֲדָמָה** דוקא, שצבעה הקרוב לצבעו של עגל הזהב, כדי לתקן את חטא עגל הזהב שהחזיר את המיתה לעולם, ואולי גם מכיוון **שאדמימותה** של הפרה כמו באה לרמז על חיותה הנמרצת (**גיינגיט**). ואז לוקחים את **אָפֶר הַפְּרִיָּה**, צירוף המהווה תיקון והמתקה ל**פר** הדינים. **אָפֶר הַפְּרִיָּה** הוא בעצם תמצית מרוכזת ממהותה, מהרצון להמשיך את החיות, ולמנוע התנתקות מהחיים. לאפר מוסיפים "**מֵים חַיִּים**", מים שלפי חז"ל "לעולם נובעים ואינם פוסקים", המייצגים את הזרימה המתמדת של החיות ומקבלים "**מֵי חֲטָאֵת**" (במדבר ט, טז). הזאתם של מי החטאת על מי שנטמא למת, אמורה להתגבר על טומאת המת, לתקן

את ההחסרה, לסלק את כוח הטומאה האוטם, לטהר. שתי המילים **אפר** ו-**פרה**, בנויות על בסיס האותיות **פר**, אלא שבמילה **אפר**, האות **א'** קודמת ל-**פר**. מעתה אם נרצה, **פ"ר** הדינים לא יכסו ולא יסתירו עוד על אלופו של עולם. צמד האותיות הרוחניות **א' ו-ה** שהוספנו ל**פר**, כדי לקבל **אפר פרה**, הן אותיות "ממתיקות" במיוחד. הושטו כאן כמה דברי דרוש.

הרב יאיר פרנק מעמונה וישמע ח' בקול ישראל המלחמה העלומה הראשונה

מה הייתה המלחמה הראשונה של עם ישראל עם יושבי הארץ? רבים יאמרו – מלחמת יהושע בן נון ביריחו. יש שיזכרו כי לפי דעת רבים מלחמת משה בסיחון ועוג בעבר הירדן המזרחי כבר נחשבת מלחמת מצווה (עיינו ברמב"ן בסוף הפרשה; במדבר כא, כא). אולם, נופתע לגלות כי הייתה מלחמה אחרת, הקודמת לכל אלו, שנזכרה בתורה רק בקצרה, בשלושה פסוקים בלבד. בשורות לקמן נתבונן במהלכה של מלחמה זו, נראה את גבורתם של ישראל, וכיצד בפסוקים אלו תקנו חסאים קדמונים ואפשרו את הכניסה אל הארץ.

וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי: וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם: וישמע ח' בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרס אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה: (במדבר כא, א-ג).

מיהו האויב המפורט כאן? מדוע בא להלחם? מה פשר הנדר לה' שנדרו ישראל? רש"י, בפירושו השני, כתב: "ישב הנגב - זה עמלק". פירוש זה, אף על פי שנראה כמדרש, שהרי התורה כותבת שהיה זה – "הכנעני", מעוגן לאמיתו של דבר היטב בפשוטו של מקרא. רש"י כבר הביא בהמשך דבריו את הראיה, שלוקחת אותנו אל פסוקי חטא המרגלים. כך אמרו המרגלים – "אפס כי עז העם הישב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבויסי והאמרי יושב בקר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן" (במדבר יג, כח-כט). בהמשך הפסוקים שם רואים כי עמלק והכנעני ישבו ביחד, והיוו את המחסום לכניסה לארץ ישראל – "והעמלקי והכנעני יושב בעמק, מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף" (יד, כה-כו). ואמנם, הם הם אלו שנלחמו והיכו לבסוף באכזריות במעפילים – "ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארזון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה: וידר העמלקי והכנעני הישב בקר ההוא ויכנסו ויפתו עד החרמה" (יד, מד-מה).

נמצאנו למדים כי מלחמה זאת, כאמור המלחמה הראשונה עם יושבי הארץ, לאחר הנדודים במדבר, הייתה מלחמה עם עמלק. אותו עמלק שנלחם עם ישראל ביציאת מצרים, התעורר להלחם בנו שוב, מעצמו, עת באנו לגבולה של ארץ ישראל. "כי בא ישראל דרך האתרים", אומר רש"י – "דרך האתרים - דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנאמר (במדבר יג, כב) ויעלו בנגב". עמלק הבין שהנה עתה באים ישראל לכבוש את הארץ וניסה לצנן את האמבטיה, להפחידם וליראם, ולהסיר מכנגד את יראת יושבי הארץ מפני ישראל. כמו במלחמה הראשונה, בה הגיח עמלק – "ויוגב בך כל הנחשלים אחריך", כך גם עתה – "וילחם בישראל וישב ממנו שבי". אחר שנכחנו לדעת כי הם הם שגם נלחמו במעפילים, הרי שניתן להניח כי עמלק מנסה עתה לשחזר את הנצחון הגדול והמכה הנוראה שספגו המעפילים בהר, בכדי להבריא גם בדור שלאחר מכן את עם ישראל בחזרה אל המדבר.

אולם, ישראל לא יראו ולא פחדו, והחזירו מלחמה שערה. בזה תיקנו עם ישראל את חטא המרגלים, שפחדו ויראו מיושבי בארץ, והמיסו את לב העם. ישראל לא קראו לשוב מצרימה, ואף לא התפללו אל ה' שיושיעם בדרך ניסית, אלא היו נכונים לקרב. "גם זה זכות להם כי לא אמרו כאבותם נתנה ראש גם בראותם מלחמה" (ספורנו שם).

אמנם התורה מספרת ומדגישה כי קודם הקרב הם פונים אל ה' ואומרים – "וַיֵּרֶד יִשְׂרָאֵל נָדָר לֵה' וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תִּתֶּן אֶת הָעֶס הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמְתִּי אֶת עֲרִיקָהּ". עוד קודם שנראה מה משמעות נדר זה, נשים לב למילה אחת – "וְהִחַרְמְתִּי". חרם זה אכן נתקיים בפסוק הבא – "וַיִּחַרְסוּ אֶתְהֶם וְאֶת עֲרִיקָהּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חֶרְמָה". מה מזכירה לנו המילה – "חֶרְמָה"? את מה שקרה שם לפני שלושים ושמונה שנים – "וַיֵּרֶד הָעֶמְלָקִי וְהַכְנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּחֶר הַחוּא וַיִּכּוּם וַיִּכְתּוּם עַד חֶרְמָה". נמצאנו למדים כי מלחמה זאת היא מלחמת נקמה בעמלק ובכנעני על מה שעוללו למעפילים.

ויותר בעומק נראה שמלחמה זו היא תיקון של חטא המעפילים. במקום אחר ביארתי באריכות כי חטאם היה שיצאו להלחם לא מתוך תיקון פנימי על חטא המרגלים, ולא מתוך בטחון בה'. כדברי משה שם – "אַל תַּעֲלֶה בִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגָּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם. כִּי הָעֶמְלָקִי וְהַכְנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וַנִּפְלֹתֶם בְּחֶרֶב כִּי עַל כֵּן שִׁבַּתֶּם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם" (יד-מב-מג). "שלא עשו העליה להר לעוצם ההבטחה בה', כדי שיהיה להם תיקון למיעוט הבטחה ואמונה שהיה להם בה'" (אור החיים שם).

על כן מקדימים עתה ישראל ואומרים – ריבוננו של עולם אנו יוצאים עתה להלחם **מכוּחַר**, "אִם נָתַן תִּתֶּן אֶת הָעֶס הַזֶּה בְּיָדִי". זאת המשמעות של היציאה למלחמה מתוך נדר לה'. הנודר קודם המלחמה מגלה שהוא יוצא למלחמה מתוך אמונה ובטחון בה'. ואמנם, לשון התורה הוא מפליא ביותר – "וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וְיִחַרְסוּ אֶתְהֶם וְאֶת עֲרִיקָהּ". הי שומע בקול ישראל, ומסייע בידם במלחמתם.

ישראל מבינים עתה היטב שתמו ימי המדבר והניסים הקשורים בו (עיינו משך חכמה כא,ב). עתה מתחילים ימי הכיבוש בידי אדם. אולם, עוד הם מבינים כי כיבוש זה חייב להיות מתוך מסירות דבקות ובטחון ב-ה'. עם ישראל עמד בנסיון, ופתחי שערי הארץ נפתחו לפניו.

הֵן עֵס בְּלִבָּא יָקוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא
לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טָרֵף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה

שבת שלום ומבורך
יאיר פרנק

תָּן לַחֶכֶם וַיִּחַכְם-עוֹד

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשָׁנָה, הַתְלָמוּד וכו')
אֶתָּה מוֹזֵמֵן לַהֲרֹשֶׁם (בְּחֵם)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּעוֹשֵׂאִים לְשׁוֹנִיִּים
בַּתְּעִיבָה: maanelashon@gmail.com
☺ בּוֹא לַהַחֲכִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמַּכְתֵּבִים ☺